

Klassieke technieken 42

Techniek 1: Grisaille schilderen en glaceren

Techniek 2: Verdaille schilderen en traditionele opbouw

Techniek 3: Werken met transparante en dekkende kleuren

Moderne technieken 124

Techniek 4: Impressionistische kleurcontrasten toepassen

Techniek 5: Paletmes gebruiken

Techniek 6: Verf gevarieerd opgebracht

Valkuilen en oplossingen 198

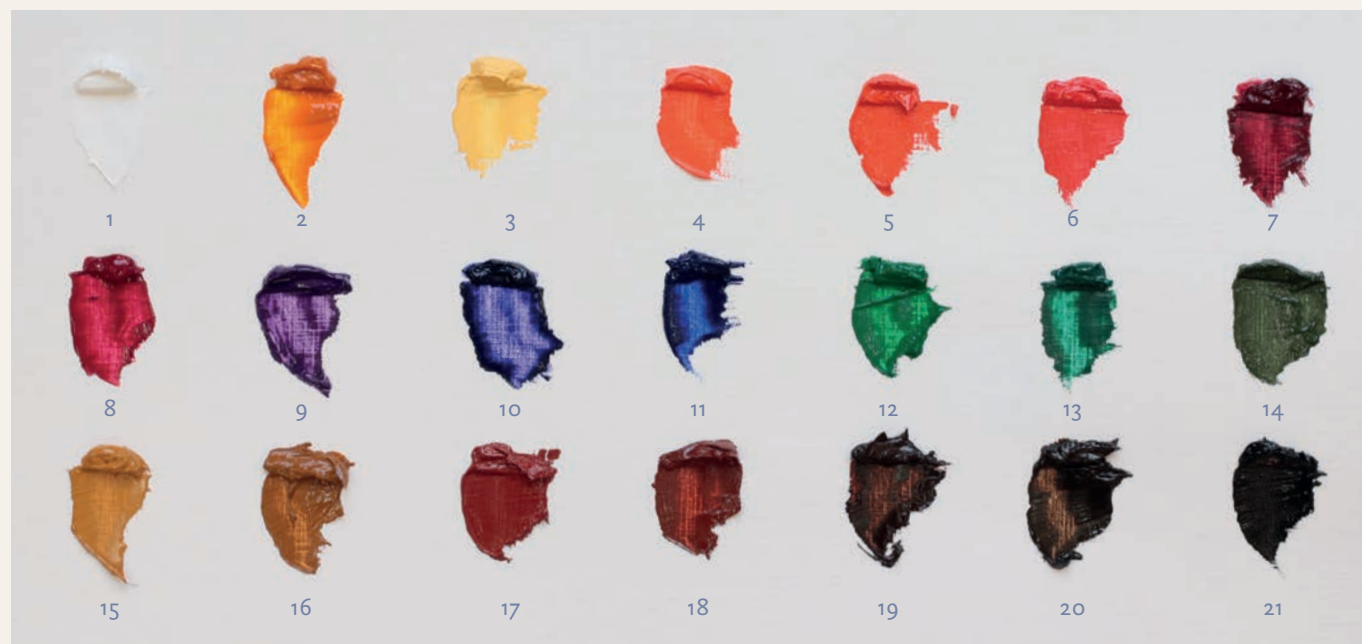
Afwerken 200

Verklarende woordenlijst 204

Over Liesbeth van Keulen 207

Hierboven zie je alle kleuren van Rembrandt Talens die in dit boek gebruikt zijn. Hieronder vind je de lijst met kleurnamen plus het nummer op de tube. Tussen haakjes staat de naam van een vergelijkbare kleur in Cobra Artist (CA) en het daarbij horende tubenummer. In het boek zul je diverse kleurenmengschema's tegenkomen. Bij de kleuren in de schema's staan nummers die verwijzen naar dit schema zodat je kunt opzoeken welke kleuren in het desbetreffende kleurenmengschema zijn gebruikt.

1. Titaanwit nr. 118 (CA titaanwit nr. 105)	8. Quinacridoneroze nr. 366 (CA primairmagenta nr. 369)	15. Gele oker nr. 227 (CA gele oker nr. 227)
2. Stil de grain-geel nr. 251 (CA Indisch geel nr. 244)	9. Permanentblauwviolet nr. 568 (CA permanentblauwviolet nr. 568)	16. Sienna naturel nr. 234 (CA sienna naturel nr. 234)
3. Napels geel donker nr. 223 (CA Napels geel donker, nr. 223)	10. Ultramarijn violet nr. 507 (CA permanentblauwviolet nr. 568)	17. Engels rood nr. 339 (CA Engels rood nr. 339)
4. Vermiljoen nr. 311 (CA vermiljoen nr. 311)	11. Ultramarijn donker nr. 506 (CA ultramarijn nr. 504)	18. Sienna gebrand nr. 411 (CA sienna gebrand nr. 411)
5. Cadmiumrood licht nr. 303 (CA cadmiumrood licht nr. 303)	12. Permanentgroen donker nr. 619 (CA permanentgroen donker nr. 619)	19. Omber gebrand nr. 409 (CA omber gebrand nr. 409)
6. Cadmiumrood middel nr. 314 (CA cadmiumrood middel nr. 314)	13. Vert émeraude nr. 616 (CA phtalogroen nr. 675)	20. Omber naturel nr. 408 (CA omber naturel nr. 408)
7. Permanentkraplak donker nr. 342 (CA kraplak nr. 389)	14. Groene aarde nr. 629 (CA olijfgroen nr. 620 of saggroen nr. 623)	21. Ivoorzwart nr. 701 (CA ivoorzwart nr. 701)

22. Nu komt de kleding aan de beurt. Ik werk van boven naar beneden en begin met de bloemendiadeem. Het linker bloemenhartje doe ik met stil de grain-geel en een beetje sienna naturel. Voor het rechter bloemenhartje voeg ik een piepklein beetje omber gebrand en wat vert émeraude toe. Het gaat allemaal over minuscule hoeveelheden. Het rood voor de rode bloempjes maak ik met quinacridoneroze en stil de grain-geel. Het tere roze met alleen zeer verdunde quinacridoneroze. Ook breng ik om een soort crèmekleur te bereiken her en der een beetje sienna naturel aan. Aan de rechterkant breng ik in de beschaduwde bloemen wat vert émeraude aan.

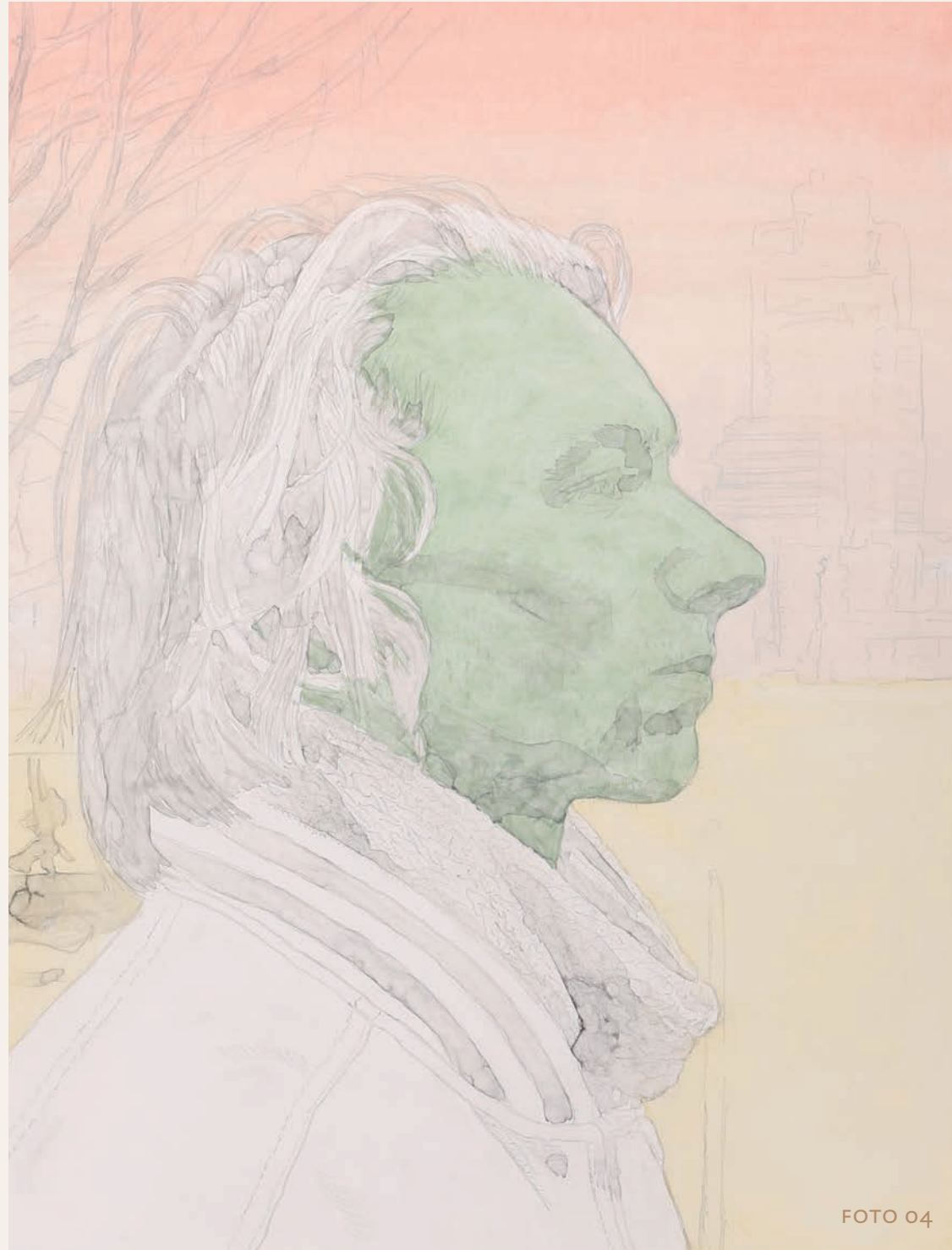
Bij het bloesje geef ik in sommige plooien van de mouwen een beetje ultramarijn in de schaduwen. Aan de rechterkant voeg ik in die plooien ook wat vert émeraude toe om een reflectie uit de achtergrond te suggereren. Aan de binnenkant van het kraagje maak ik de kleur iets warmer met sienna naturel.

Het lijfje doe ik met zeer verdund ultramarijn en de biesjes met vert émeraude gemengd met stil de grain-geel. Het hartje dat het trekkertje van de rits vormt, doe ik aan de schaduwzijden met een klein beetje omber naturel. De oplichtende stippen in het lijfje en het stukje rok dat je links nog ziet, poets ik weer met een wattenstaafje. Het schort geef ik een intens groene kleur van vert émeraude en stil de grain-geel. FOTO 12

10. Overal waar huid te zien is, dus ook op het voorhoofd bij de haarinplant, schilder je een effen laag olieverf van groene aarde met titaanwit. Doe het mooi dun en gelijkmatig. Dit is de verdaille. Gebruik een klein beetje Liquin als medium. Met je goed droge glaceerpenseel nr. 12 kun je de streperigheid met kleine borstelbewegingen mooi gladstrijken. Veeg af en toe je glaceerpenseel aan een tissue af. Dus geen oplosmiddel gebruiken, want dan veeg je alles er weer op een onregelmatige manier af. Je ziet je penseeltekening er nog doorheen schemeren. FOTO 04

11. De wollen das geef ik een grondkleur van quinacridoneroze met vermiljoen gemengd en wat Liquin. De lichtere partijen op de das veeg ik wat lichter. Ook hier borstel ik de verf met het glaceerpenseel tot het gelijkmatig oogt. De boord van het jack geef ik een onderlaag van omber naturel met een beetje Liquin. Het goed schoongewreven glaceerpenseel gebruik ik om in de richting van het breiwerk al wat structuur aan te brengen. Het leer van het jack geef ik een onderkleur van omber naturel met wat oker en wat Liquin. Hier gebruik ik het glaceerpenseel deppend, waardoor er een structuur ontstaat die al een beetje op het leer lijkt. FOTO 05

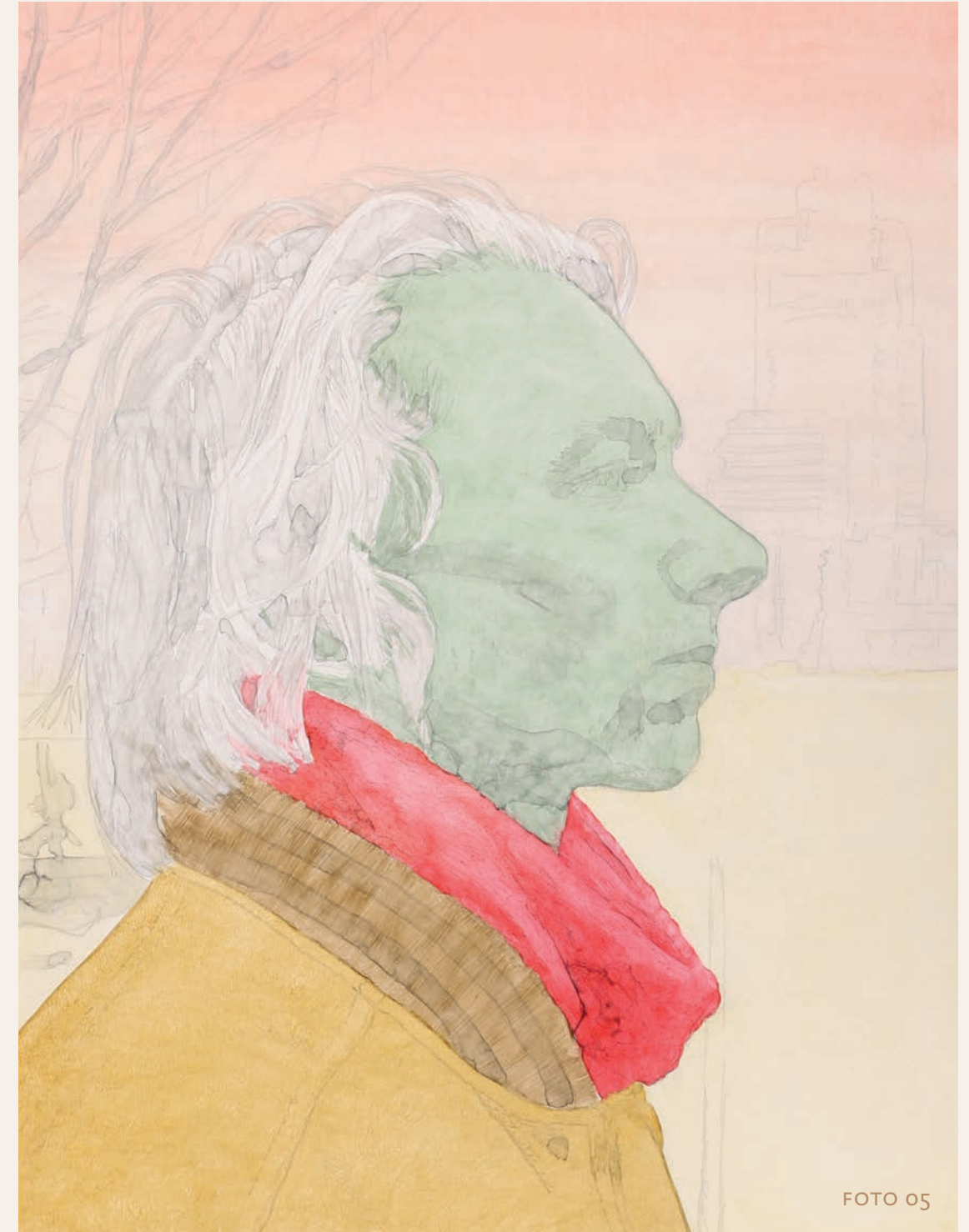

FOTO 13

GEZICHT DERDE LAAG VLEESTINT, HAAR AFWERKEN

18. Het hoofd is van boven naar beneden toe steeds iets donkerder; dat is heel dikwijls zo, ook als je model geen baard heeft. Daarom maak ik niet alle schaduwen hetzelfde. Om Caspar iets minder bleek te maken, ook al is het een winterportret, werk ik sommige partijen op met een vrij gele tint (titaanwit met beetje gele oker): langs de slaap, boven op de kaaklijn, wat linksonder bij de mond. Met een roze tint breng ik nog wat blos aan (titaanwit met een tipje Engels rood en nog minder gele oker) op de zijkant van de neus. Nog meer schaduw onder de kaak met omber naturel, titaanwit en een fractie gele oker. Het hele voorhoofd heeft een laagje zeer lichte huidtint gekregen (titaanwit, Engels rood en gele oker). Alles is dun aangebracht met mijn medium (Liquin). De onderkant van de neuspunt heb ik weer iets roder gemaakt (titaanwit, Engels rood en omber naturel). Als laatste wat betreft de huid heb ik de allerlichtste plekken opgelicht met een bijna wit roze van titaanwit met een minuscuul tipje Engels rood. Dat zit links op het voorhoofd bij de haargrens, boven zijn wenkbrauw, op zijn jukbeen onder zijn oog, op de brug van zijn neus, op zijn neusvleugel, links onder zijn neus, en een lichtje op zijn onderlip rechts.

Tijd voor afwerking van haar en beharing! Ik schilder de wenkbrauwharen daar waar ze het donkerst zijn met omber naturel, zeker niet met zwart! Ik gebruik mijn marterharen penseeltje. Waar ze wat lichter zijn aan de linkerzijde meng ik een lichtere tint door er iets gele oker en wat titaanwit aan toe te voegen. Als je wenkbrauwen schildert, moet je heel goed opletten hoe de richting van de haartjes is! De wimpers zet ik heel licht aan met omber naturel. Baardhaartjes met hetzelfde penseeltje in kleine streepjes. Langs zijn kin zie je de baardstoppels subtiel maar onmiskenbaar uitsteken. Dit soort details geven een portret leven. Ook hier varieer ik met dezelfde kleuren als voor de wenkbrauhaartjes.

Het haar zet ik in de donkerste partijen aan met streepjes van omber gebrand. De vroege Italiaanse en Vlaamse meesters bij wie we onze inspiratie voor deze les vinden, schilderden de haartjes vrij schematisch en bijna tekenachtig. De lichtere haartjes worden er daarna aan toegevoegd met een mengsel van titaanwit en gele oker. Soms ook met wat omber naturel erdoor. FOTO 13

De trui werk ik op met diverse mengtinten van oker, Napels geel, omber naturel en soms wat titaanwit. Omdat de trui een korrelige structuur heeft, zet ik de toetsjes met de punt van een rond penseel en een kleine kattentong op. Het T-shirt licht ik her en der nog een beetje op met titaanwit. Laat drogen.

FOTO 11

FOTO 11

Het overhemd zet ik met penseel globaal op met tinten van ultramarijn, titaanwit en wat ivoorzwart. Met het paletmes geef ik het een wat korreliger structuur.

De jas schilder ik met penseel in drie mengkleuren. Het lichte deel met een mengtint van gele oker, ivoorzwart (om een groenzweem te maken) en wat titaanwit. Een warme tint van omber gebrand met een beetje sienna gebrand, en ten slotte een donkere tint van sienna gebrand met zwart. Ik houd er al rekening mee dat ik er met het paletmes een lichtere tint overheen zal zetten. Ik schilder de ondergrond niet helemaal weg; je ziet die her en der door de toetsen heen piepen. De kleuren van de linkerschouder (die veel lichter is dan de rechter) laat ik rechts terugkomen met een enkel toetsje nat-in-nat. Laat drogen. FOTO 05

Tip: Loopt een vlak dicht omdat je er te veel verf van dezelfde kleur als een dikke plak op hebt gesmeerd? In plaats van de verf weg te halen kun je ook de kleur die je niet meer ziet er weer bovenop aanbrengen.

HET PORTRET SCHILDEREN

10. Ik zet een paar van de donkerste elementen in het gezicht exact aan met mijn fijne marterharen penseeltje en een mengtint van sienna gebrand en ivoorzwart en genoeg medium om de verf lekker soepel te kunnen uitpenselen: de ogen, de liplijn (daar bedoel ik niet de contouren van de lippen mee, maar de lijn tussen de lippen), de neusgaten, een enkel lijntje om de neusvleugel en een karakteristiek lijntje tussen de neus en de bovenlip, de donkerste plekken in de oorschelp. Deze plekken zijn erg belangrijk voor de gelijkens, dus als die verloren gaan, is daarmee ook je gelijkens meteen een stuk minder. Bovendien zijn het goede oriëntatiepunten in het gezicht, ook al omdat het de donkerste plekken zijn. FOTO 06

10. De irissen van beiden zijn blauw, maar ik schilder ze met een eenvoudig grijs, gemengd uit titaanwit met een beetje ivoorzwart. Echt blauw gebruiken is dikwijls veel te nadrukkelijk. De wimpers schilder ik als streepjes langs de oogleden met een warm zwart van ivoorzwart en omber gebrand. Met diezelfde kleuren zet ik het beetje haar dat ik van Dieuwertje zie aan, en ook haar wenkbrauwen voor zover zichtbaar. Niet te nadrukkelijk en te zwaar! Voor het haar van Jacobus' baard doe ik de speciale verdikkingsgel door de kleuren die ik op het palet zet: titaanwit en de wimperkleur, namelijk ivoorzwart met omber gebrand. De dikke verf trekt al gelijk als ik het opbreng een soort sporen die op haren lijken. Met het penseel zet ik het nog wat verder aan en met de punt van een paletmesje of iets anders scherp kras ik in de baard, 'uithalen' dus. De bril van Dieuwertje vul ik nu verder in met een grijs waar wat quinacridoneroze doorheen zit. Haar kettinkje zet ik er niet al te gedetailleerd in, evenals de sluiting van haar riem. Nu pas zet ik de witte rafels aan de pijpen van haar short met wat blauwgrijs en echt titaanwit. **FOTO 13**
11. De rozen zijn een liefdesthema in dit dubbelportret. Ik heb de referentiefoto bij een mooie rozenstruik aan een Amsterdamse gracht gemaakt. Maar ik ontdekte ook een soort rozen op de blouse van Dieuwertje. Ik besluit om een visueel verband te maken tussen haar blouse en de struik. Bovendien kan ik hiervoor mooi de laatste decoratieve techniek uit dit hoofdstuk gebruiken: sjabloneren. Ik kan geen geschikt sjabloon vinden in de winkel, dus snijd ik er zelf een in een stukje stevig papier met een scherp mesje. Voordat ik het bloesje ga sjabloneren draai ik nog wel even proef op een stukje van mijn palet. De kleuren zijn gemaakt van titaanwit, gele oker en quinacridoneroze. Als je zo iets doet, let dan goed op dat je je sjabloon niet op een pas geschilderd stuk legt. Na elke keer sjabloneren even de onderkant van je sjabloon schoonvegen als dat nodig is. Ik heb mijn schilderij even van de ezel gehaald en op de grond gelegd, dat vond ik prettiger werken. Behalve de drie rozen op haar blouse heb ik elders op het schilderij nog eentje gezet...

